

Er dansk landbrug en god forretning?

-EU's landbrugsstøtte, sejlivede myter
og godt nyt for miljøaktivister

Forret

Det siges at vi taler mere og mere om landbruget "i disse klimatider". Uden at forholde sig til om det er sandt eller ej, kan man ud fra et grønt synspunkt kun ønske sig, at det faktisk er sådan, det forholder sig. For vi bør tale en hel masse om landbruget!

Landbruget dækker nemlig det meste af vores landareal. Næsten 60 % af vores land er opdyrket, hvilket er mere end noget andet land i Europa - kun overgået af Bangladesh globalt.¹

Landbruget er den væsentligste faktor, når det kommer til tab af biodiversitet på land - særligt gennem landbrugets arealforbrug. Dette skyldes hovedsageligt den enorme kødproduktion, der kræver at ca. tre fjerdedele, altså 75 %, af vores landbrugsareal benyttes til produktion af dyrefoder.²

Men også til vands er der heftige problemer: Ingen af de 109 kystnære havområder i Danmark er i god økologisk stand - ingen!³

Hovedårsagen her skal findes i landbrugets udledning af næringsstoffer, særligt kvælstof, som især kommer fra anvendelsen af såvel husdyrgødning som kunstgødning.⁴

Måske du tænker, eller har mødt folk som tænker: "Det er selvfølgelig et sørgeligt faktum, at landbruget forurener så meget, men Danmark er jo et landbrugsland og vores økonomi er derfor fuldstændig afhængig af landbruget."

Det burde være sandt.

Der burde være en sammenhæng mellem størrelsen på en sektors forurening og dens bidrag til økonomien. Det burde være sådan, at når beslutningstagerne har accepteret at landbruget har et enormt økologisk fodaftryk, så har man i det mindste en undskyldning for det. Arbejdspladser, BNP, betalingsbalancen - eller sammenhængskraften i landområderne.

Men det forholder sig stik modsat.

Landbruget fylder mindre og mindre i vores økonomi - samtidig med at dets forurening er steget. Færre arbejdspladser - flere pesticider. Mindre bidrag til BNP - større bidrag til den globale opvarmning. Mindre årsag til Danmarks høje eksport - større årsag til tab af biodiversitet. Og så videre, og så videre.

Så hvorfor er det, at magthaverne har tilladt denne økologiske katastrofe? Er anvendelsen af det meste af vores landareal ikke for vigtig til, at den dikteres af Axelborg (Landbrug & Fødevarer hovedsæde) og ikke Christiansborg?

I en tid hvor ikke et eneste af Danmarks kystnære havområder er i god økologisk tilstand og landbruget står til at blive den primære klimabelastning, er det rimeligt at spørge: "hvad skal vi med landbruget?". Og hvis svaret ikke kan være "at tjene en masse penge og gøre danskerne rige" - hvad er det så?

Den gode nyhed er ovenstående faktisk gør det lettere for alle os, som i forvejen mener, at økonomiske hensyn for nogle få alt for ofte får lov til at overtrumfe økologiske hensyn for de mange.

Og denne folder er netop skrevet til dig, der arbejder for et andet landbrug og som møder disse økonomiske myter og røverhistorier om Danmarks industri-dominerede landbrug i din aktivisme. For vi kan og bør punktere disse myter, når vi møder dem.

For selvom landbruget ikke kan gøre os rige materielt, så kunne det berige vores samfund på mange andre måder - økologisk, kulturelt og socialt.

Men for at komme derhen må vi stoppe med at tænke på landbruget som en industriel pengemaskine, der skal malkes på højtryk.

God læselyst.

Hovedret nr. 1

- er det konventionelle landbrug en god forretning?

Det er nærliggende at tænke, at når vi som samfund tillader et højt niveau af forurening inden for en given sektor, så er det fordi, den pågældende sektor leverer en masse økonomiske goder. Klassisk har man f.eks. fokuseret på bidraget til økonomisk vækst, beskæftigelse og skatteindtægter, der kan bruges på f.eks. velfærd.

Der er med andre ord tale om en form for bevidst "trade-off". Den slags argumenter kan man med god begrundelse være skeptisk over for, da de sandsynligvis leder til den velkendte hockeystavssituation, hvor vores afhængighed af forurenende industri fører til klimanøl hos beslutningstagerne. På trods af at vi ved, at det mest fornuftige, også økonomisk set, er at afbøde skaderne fra de økologiske kriser hurtigst muligt.

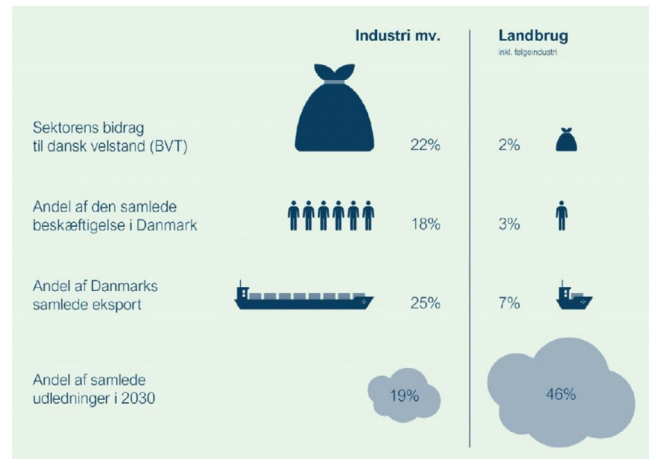
Når det kommer til landbruget som helhed, og det industrielle landbrug i særdeleshed, er ovenstående argumenter ugyldige.

Der er nemlig slet ingen god forretning at miste - i hvert fald ikke for samfundet - og dermed ikke nogle økonomiske rationaler, der burde fastholde beslutningstagerne i klimanøleri og ubetinget loyalitet over for industrilandbruget.

Alligevel ser vi netop det.

Hvad er egentlig meningen?

Som tabellen fra Svarer-udvalgets rapport "Grøn skattereform" (udarbejdet ifm den grønne trepart) nedenunder viser, er der altså ingen sammenhæng mellem landbrugets store forurening (her målt i udledninger af klimagasser) og dens økonomiske bidrag⁵ - her målt i bruttoværditilvækst.⁶

Nu er det ikke meningen at ovenstående figur skal skønsmale industrien, men tallene for den danske industri er nok tættere på de tal, folk forventer for dansk landbrug. Når folk i debatten hører at dansk landbrug er vigtig for vores økonomi, så antager de nok at landbrugets bidrag til økonomien er sammenlignelig med andre sektorer - og at det er derfor, regeringen er så langsom med omstillingen.

Men som det er beskrevet udførligt i det store værk "Dansk Landbrug: 1945-2020"⁷ - så er landbruget gået fra at være en af de væsentligste sektorer til en af de mindste. Med forureningen forholder det sig stik modsat. Her er landbruget i dag det tungeste erhverv på trods af dets manglende økonomiske betydning på nationalt niveau.

På en måde er det helt trist og meningsløst at det forholder sig sådan, og det kan give anledning til seriøs politikerlede og mistro til "systemet". Men for os, der kæmper for et andet landbrug, er det også gode skyts i debatten og derfor paradoksalt nok en god nyhed. Vi har meget lidt at tabe og en verden at vinde.

Hovedret nr. 1

- er det konventionelle landbrug

en god forretning?

"Niels Duedahl er med i vækstteamet under Grønt Trepert. Her har han spillet ind, at der faktisk godt kan produceres 10 millioner flere slagtegrise, selvom der tages sårbare jorder ud."
- Landbrugsavisen d. 24/10/2025.⁹

"Vi skal producere meget mere kød i fremtiden"
- Christian Nielsen (tidl. Kommunikationschef i Bæredygtigt landbrug)

Du har sikkert hørt folk sige noget i stil med: "Så længe folk efterspørger kød i store mængder, vil landbruget jo producere det i store mængder" eller "folk i det globale syd vil i fremtiden ønske at spise den samme mængde kød, som vi har nydt godt af i Danmark"

Måske du selv tænker, at der er noget om disse udsagn. Det er udbud og efterspørgsel, det er viden-skab, det er fakta, og folk er simpelthen for egoistiske til at lade være med at spise kød - medmindre de er tvunget til andet.

Men det er ikke helt så simpelt.

Denne ovenstående myte er relateret til myten om det frie marked - der er gennemgående i dansk og europæisk politik - og som der ikke er "spalteplads" til at foretage en gennemgribende analyse af her.

Men det frie marked er en myte i den forstand, at markedet aldrig er fri af politisk regulering, og at prisen på en vare dermed altid i en vis grad er politisk bestemt.

Det kan lyde abstrakt, men lad os tage prisen på kød: Der er selvfølgelig nogle objektive forhold -

mængden af foder et dyr har brug for, dyrets evne til at omsætte foder til kød, antallet af arbejdstimer det kræver at opfostre et givent dyr, mængden af vand der bruges i produktionen osv.

Men der er også en række væsentlige faktorer, som skal bestemmes politisk. Hvad skal en landbrugsmedarbejder have i løn, hvor meget skal det enkelte landbrug betale for at forurene, hvor meget forurening kan overhovedet tillades og er det pågældende erhverv et, vi som samfund vil støtte op om med vores skatte kroner - og hvordan?

Særligt de tre sidste forhold er væsentlige når det kommer til landbruget. Landbruget forurener som nævnt en hel del. Forurening der har store konsekvenser for miljøet, som nogen i sidste ende skal betale for, hvad end det handler om genoprettelsen af livet i vores fjorde eller rensning af grundvandet.

Hvis betalingen ligger hos forureneren i form af en skat eller afgift, og niveauet er baseret på en vurdering af den miljømæssige omkostning for den pågældende forurening, ville du høre økonomer hævde at forureningen er internaliseret i prisen. Altså reflekterer prisniveauet i højere grad omkostningerne, produktionen af varen har for samfundet.

Hvis forureneren ikke pålægges en skat eller afgift, vil du høre økonomer sige at forureningen er eksternaliseret. Altså reflekterer prisen på varen i mindre grad de omkostninger, den har for samfundet. Prisen betales "eksternt", nemlig af det omgivende samfund. Omkostningen er der, uanset om den tæles med i prisen - det er de objektive forhold.

Ingen af de danske fjorde er i god økologisk tilstand - det er en enorm omkostning. Uanset at markedet har sendt et signal til forbrugeren om, at flæskestegen til jul er billig at producere. Det er bare ikke landmanden, men alle os andre, der betaler prisen for fjordenes tilstand.

Landbruget betaler meget sjældent noget, der nærmer sig den fulde pris, for den forurening, der kommer fra sektoren. Det er også derfor, at debatten omkring CO2-afgiften på husdyr blev så ophedet. Landbruget blev nemlig opfordret til noget, andre sektorer i højere grad har vænnet sig til - at (i hvert fald delvist) betale for sin egen forurening.

At CO2-afgiften på husdyr endte med at blive lavere end Regeringens eget ekspertudvalg havde forestil-

let sig, er en anden sag. Pointen her er, at prisen på kød i ringe grad afspejler de miljø- og klimamæssige omkostninger, som det danske samfund efterfølgende så må betale.

Men det stopper naturligvis ikke her: for landbruget har siden 1962 været helt afhængigt af et omfattende EU-finansieret støtteprogram ved navn "Den fælles landbrugspolitik" - også kendt som CAP'en - der udgør ca. en fjerdedel af EU's budget.⁹

I starten blev CAP'en hovedsageligt udbetalt som produktionsstøtte (f.eks x antal kroner pr. x antal kilo svin), men i dag er den dominerende udbetalingsform hektarstøtten (x antal kroner per hektar). Særligt i Danmark hvor hele 63 % bliver udbetalt som direkte hektarstøtte - langt mere end nogle andre EU-lande.

At støtten til landbruget bliver udbetalt med så få bæredygtighedskrav, er med til at stimulere produktionen af klima- og miljøtunge fødevarer såsom okse- og svinekød, og er dermed med til at holde priserne kunstigt lave.

Oveni støtten fra CAP'en skal hertil tillægges den danske statsstøtte, som bl.a. udgøres af skattefinansieret støtte til reduktion af kvælstof, fremmelse af teknologien pyrolyse (klima tech-fix), tilskud til fodertilsætningsstoffer (såsom Bovaer) og så selvfølgelig Den grønne trepart. Det er generelt mere reglen end undtagelsen, at udover at borgerne skal betale industrilandbruget for bare at eksistere (hektarstøtten), skal vi også betale dem for at rydde op.

I landbruget skal forureneren altså ikke betale - uanset at landets statsminister udtaler, her ifbm Nordic Waste-skandalen, at "*I Danmark har vi det helt konkrete princip om, at forureneren betaler*"¹⁰. Blandt andet derfor estimerer den økonomiske tænketank Kraka, at den samlede statsstøtte til landbruget vil runde 15 milliarder i 2030.¹¹

Derudover påvirker reklamer forbrugerens opførsel. Udover at det politiske system skaber rammerne for en gigantisk kødindustri, hvoraf de stærkeste spillere kan reproducere behov via reklamer, så giver det offentlige fire gange så meget støtte til promovering af kød end plantebaseret fødevarer ifølge en optælling foretaget af Altinget i 2023.¹²

Hvis sådan en optælling blev foretaget i dag, ser det formentlig anderledes ud da Plantefonden er

oprettet i mellemtiden og i 2025 gav tilsagn for 213 millioner - hvoraf en del går til afsætningsfremme - herunder reklamer.¹³ Det er selvfølgelig ikke en grund til ikke at være imod offentlig finansiering af noget, vi meget gerne ser mindre af samfundet - her forbruget af kød.

Gængs økonomisk teori vil hævde, at statsstøtte, som den vi giver gennem CAP'en, kan være fornuftigt i de tilfælde, hvor private investorer ikke er risikovillige nok til at investere i en ny sektor. Det var f.eks tilfældet med Danmarks vindmølleeventyr, hvor alle danskere betalte en fast pris for vindmøllestrøm selvom det var en underskudsforretning.

Som oftest er det disse sektorer, et land ender med at blive dygtigst til, da man på et tidligt tidspunkt, altså inden det bliver rentabelt, udvikler kapaciteten til at producere en given vare eller yde en given service.¹⁴

En anden årsag kan være, at man politisk vurderer en sektor er så væsentlig for landets sikkerhed eller sammenhængskraft, at den skal holdes i live uanset om den er rentabel. Det perspektiv kom op under coronakrisen, da salget af Statens Seruminstutts vaccineproduktion til en Saudi Arabisk investor for mange viste sig at være en åbenlys forkert beslutning - også selvom det kunne siges at være en "god forretning" på det givne tidspunkt.¹⁵

Der er kort sagt ikke per definition noget forkert ved statsstøtte, og det er især ved den anden af de to begrundelser ("sikkerhedsargumentet") at man kan argumentere for statsstøtte til landbruget på lang sigt.

På kort sigt giver det mening at yde statsstøtte innovative agroøkologiske tiltag og virksomhedsformer, der understøtter sammenhængen i landdistrikterne. På lang sigt vil det altid give mening at have fødevarerensuverænit - og i videre udstrækning kapaciteten til at brødføde sin egen befolkning med en bæredygtig og varieret kost.

Så er der en tredje årsag, som vi plejer at tale for i NOAH: Støtte til at regenerere naturressourcerne - f.eks tilskud for øget biodiversitet på markarealerne og lagring af CO2 i landbrugsjorden via pløjefri metoder.

Hovedret nr. 3

- dansk landbrug brødføder ikke bare Danmark - men hele verden

Man kunne hævde, at det giver mening i en tid med stigende geopolitisk usikkerhed, hurtigt skiftende klima og hyppigere ekstremt vejr at sikre sig at man kan brødføde sin egen befolkning.

Men med den måde som CAP'en er indrettet, altså primært i kroner per hektar, accelererer landbrugspolitikken blot den såkaldte "strukturudvikling" - tendensen mod større, mere industrialiserede og mere ensartede landbrug - og modarbejder dermed reelt dette mål.

Specialiseringen, også drevet af den frie bevægelse af varer, kapital og arbejdskraft i Det indre marked i EU, betyder at medlemslandene i højere grad specialiserer sig inden for få landbrugsvarer. I Danmark er det i høj grad inden for det animalske, som lægger beslag på ca. tre fjerdedele af vores landbrugsjord¹⁶ - primært inden for svine- og mælkeproduktion.

Det betyder at vi er afhængige af at importere en stor del frugt og grønt - særligt fra Sydeuropa. Den samtidige udvikling mod stordrift betyder at vores fødevarer system i stigende grad er sårbart over for smittespredningen af zoonoser (sygdomme der smitter fra dyr til mennesker).¹⁷

Når vi i Danmark i grove tal producerer langt flere fødevarer end vi forbruger, hvilket afspejles i landbrugets enorme arealkrav, kan det virke mærkeligt at tale om evnen til at brødføde sig selv - altså fødevarer suveræniteten.

Men vi kan ikke leve af svin, mælk, sukker(roer) og rugbrød alene - og med øget forekomst af zoonoser og stor fare for øget ørkendannelse i Sydeuropa¹⁸ - bør vi stærkt overveje en mere divers fødevarerproduktion - alene pga fødevarer suveræniteten.

I en situation hvor den Sydeuropæiske frugt- og grøntproduktion går kraftigt nedad grundet klimatiske faktorer, er det ikke usandsynligt at forestille sig, at der på et tidspunkt bliver indført eksportkontrol, som vil gå ud over bl.a. den danske import.

Måske du tænker, at det måske er rigtigt at det med globalisering og fri markedsfundamentalisme, nok ikke er det smarteste, når det kommer til fødevarer-sikkerheden. Men med alt det landbrug i Danmark må vi da bidrage til, at der kommer mad på bordet i resten af verden?

Men det er desværre ikke så simpelt.

Ifølge Klimarådet har vi nemlig i Danmark et proteinunderskud, der svarer til proteinbehovet for syv millioner mennesker¹⁹. Det kan være lidt svært at begribe, så vi giver ordet til Stiig Markager, professor ved Århus Universitet, som beskriver problemet med vanlig klarhed:

*"Dansk landbrugs argument om, at vi skal ud og redde verdens befolkning, køber jeg ikke. Vi laver animalske produkter til middelklassen i Asien og Europa. Der er ikke nogen fattige afrikanere, der får mad af det, vi laver. Tværtimod. Vi køber soja på verdensmarkedet til vores grise for næsen af verdens fattige. En dansk gris har større købekraft end mange af verdens fattigste mennesker."*²⁰

Særligt Danmarks enorme import af soja er altså med til at optage jord og eksportere fødevarer ud af lande i det globale syd. Danmark importerer årligt mellem 1,2 og 1,7 millioner tons af grønne bælgplante, som langt overvejende bliver brugt som dyrefoder. Sojaen er "certificeret" afskovningsfri af industrien selv - en ordning som Carsten Rahbek, der er en af verdens mest citerede forskere inden for biodiversitet, kalder "vildledning".²¹

Selvom det kan lyde utroligt, at dansk konventionelt landbrug ikke er den verdensredder, som de ofte gerne vil portrættere sig selv som, når nu det meste af Danmark er under plov, så er det ret logisk.

I Danmark har vi specialiseret os i at producere de mest miljø- og klimaskadelige fødevarer: konventionelle animalske produkter. De kræver enorme mængder importeret foder fra resten af verden, særligt i form af soja, hvoraf der tabes store mængder i omsætningen til mælk og bacon. For at det skal kunne lade sig gøre, skal andre landes landbrugsjord bruges på at dyrke dyrefoder, i stedet for f.eks afgrøder der kan spises direkte af lokalbefolkningen.

Det er bl.a. derfor et land som Paraguay er gået fra at være selvforsynende til hovedsageligt at producere soja og være afhængig af import.

Hovedret nr. 4

- dansk landbrug er det mest effektive og derfor grønneste i verden

"Vi er jo kun et foregangsland, hvis der rent faktisk er nogen, der følger efter."

"Måden, vi producerer fødevarer på, ændrer sig hele tiden. Det skal vi være rustet til. En vækstplan er med til at cementere vores position, som det bedste land i verden, når det kommer til produktion af fødevarer".²²

Ovenstående citater er fra Søren Søndergaard, nej ikke ham fra Enhedslisten, men naturligvis forpersonen for Landbrug & Fødevarer. Udtalelsen kommer i en pressemeddelelse fra det industrielle landbrugs primære lobbyorganisation, sendt ud i kølvandet på den endelige aftale om CO2e-afgift mm. fra den såkaldte grønne trepart.

Altså holder det industrielle landbrug fast i fortællingen om, at Danmark har et exceptionelt landbrug, som resten af verden bør følge. Der er vel og mærke i en kontekst, hvor landbruget i 2023 forventes at stå for lidt under halvdelen af de samlede udledninger af drivhusgasser i landet.²³ "Foregangsfortællingen" vil for langt de fleste være velkendt, og er den samme fortælling som Dansk Industri og skiftende klimaministre turnerer rundt med.^{24 25 26}

I en kontekst hvor Danmark ifølge NGO'en Earth Overshoot Day allerede har brugt sin andel af de globale ressourcer i midt marts²⁷, burde tilgangen på samtlige grønne politikområder naturligvis være karakteriseret af ydmyghed - ikke en eller anden grøn nationalisme med store eksportambitioner.

Særligt sektoren med det højeste økologiske fodaftryk herhjemme, skulle man tænke havde noget at lære af omverdenen. Men også her sidder vi fast - både i fortælling og handling. Det følger heraf, at

"verdens bedste landbrug" selvfølgelig ikke skal ændres fundamentalt, som f.eks miljøbevægelser og regenerative jordbrugere hævder, men blot optimeres via teknologiske tiltag såsom pyrolyse, bovia og biogas.

Lederen af det højreradikale Nye Borgerlige Pernille Vermund kaldte danske landmænd for 'klimahelte' under en partilederdebat ved valget i 2022, mens daværende leder af venstre Jacob Ellemand udtalte: "vi producerer nogle af de grønneste fødevarer i verden"²⁸.

Men hvad er det, landbrugslobbyen og højrefløjen baserer sådanne udtalelser på? I en artikel fra Landbrugsavisen, som er en del af Landbrugsmedierne og ejet af L&F, bliver der refereret til en klimarapport, der sidenhen er blevet refereret til af industrilandbrugets fortalere, som placerer Danmark i toppen²⁹.

Hvad artiklen ikke nævner er, at rapporten fra World Resources Institute (WRI) er medfinansieret af L&F, og kun måler på svinekød og mejeriprodukter (de to sektorer Danmark er mest specialiseret i), samt at dens resultater ikke er statistisk signifikante - der er med andre ord for store usikkerheder omkring studiet, til at det har nogen videnskabelig gyldighed.

I en artikel fra Dagbladet Information betyder det ifølge Institutleder ved Institut for agroøkologi på Aarhus Universitet Jørgen E. Olesen, at den ikke kan bruges til at sige noget om Danmarks placering, og udtaler "At vi ligger på niveau med andre nordeuropæiske og nordamerikanske lande"³⁰.

Samme artikel søger at sammenfatte den meget spæde forskning på området, hvor der nævnes tre studier, hvoraf et af placerer Danmark lidt under gennemsnittet blandt de undersøgte lande, mens et tredje studie placerer Danmark blandt de bedre lande og generelt udtaler de adspurgte forskere, at emnet ikke er velundersøgt og præget af store usikkerheder.

På et mere grundlæggende plan er det, der tales om, klimaeffektivitet. Et forskerhold fra Aarhus Universitet, der søger at sammenfatte litteraturen om klimaeffektivitet, giver følgende definition:

"Klimaeffektiviteten er her defineret som udledning af klimagasser på produktniveau, dvs. sammenligninger af effektivitet ved produktion af samme produkt i forskellige lande eller i forskellige systemer."³¹

Det, der tales om, er altså en "alt andet lige" måling af specifikke og langt overvejende animalske produkter. Der spørges f.eks ikke, om hvilket mad-system med den lavest mulige klimabelastning kan brødføde en given befolkning? Ligesom der heller ikke måles på anden forurening såsom pesticider i grundvandet eller udledninger af næringsstoffer til vores vandmiljø.

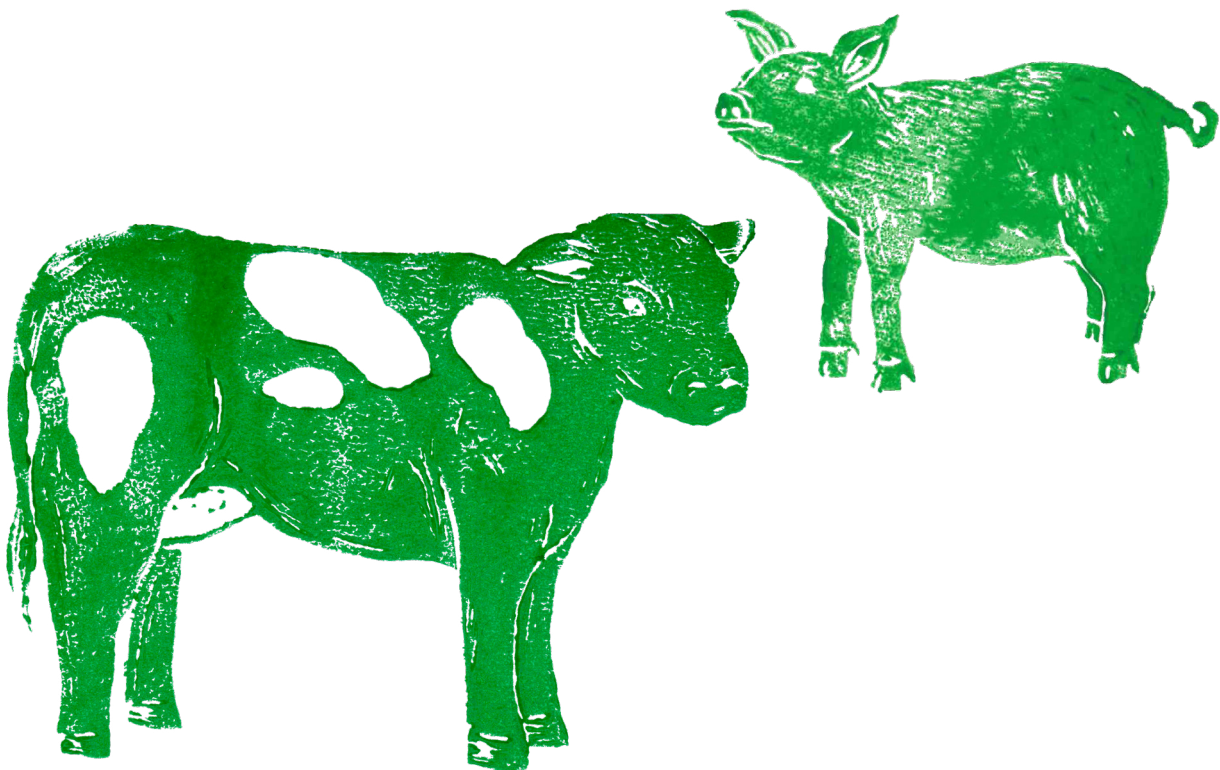
Det bliver altså til en absurd konkurrence om, hvilke lande der "mest bæredygtigt" kan opretholde en grundlæggende ubæredygtig produktionsform - i dette tilfælde animalske produkter i storindustriel skala.

En analog til dette kunne være, at fortalere for den gigantiske Baltic Pipe gasledning, der, lidt for simpelt, argumenterer for at gas er mindre forurenende end kul, og at ledningen derfor er "bæredygtig". Hermed kommer bæredygtighed altså ikke til at handle om at indrette vores økonomiske aktiviteter på en måde, så de ikke overbelaster vores klima og miljø mange generationer frem - men blot om at svine lidt mindre.

I debatten kan det dog hurtigt blive synonymt med "grønt" eller "bæredygtigt". Dermed kan man, via bestilte studier og en total forvrængning af begrebet bæredygtighed, fremlægge den industrielle og animalske landbrugsmodel a la DK, som en model, resten af verden (læs: det globale syd) bør følge.

I den tænkning ligger der også en bagvedliggende lettere arrogant og selvopfyldende forestilling om, at det globale syd uundgåeligt vil adoptere samme kødforbrug som det globale nord - og ikke mindst at vores produktionsmåder afspejler et oplyst og "udviklet" samfund. Selvom man jo kunne mene, at ethvert samfund, som ikke kan finde ud af at brødføde sig selv på bæredygtig vis, bør holde lidt igen med at uddele roser til sig selv.

I virkeligheden er der god grund til at mene, at de dele af landbrugssystemerne i det globale syd, som er orienteret mod det lokale marked, bør inspirere visionerne for det danske landbrug. F.eks viser et studie at småskala landbrug på under to hektarer producerer mellem 30-34 % af verdens fødevarer på 24 % af verdens landbrugsareal. Det er vel og mærke med metoder, som er mere skånsomme end dem, vi kender fra det konventionelle landbrug.³²

Hovedret nr. 5

- Landbruget får landet til

at hænge sammen

“Vi undrer os over, at de står parat til at stemme for en CO2-afgift, der risikerer at kvæle dansk landbrug og de mange lokalsamfund, der er fuldstændig afhængige af de arbejdspladser, som landbruget og følgehvervene leverer.”
- Danmarksdemokraternes hjemmeside

Det er nærliggende at tænke, at fordi landet omkring landsbyerne er domineret af marker, så lever landsbyerne af landbruget.

Men hvor landbruget efter 2. Verdenskrig var domineret af småskala landbrug, der i høj grad beskæftigede folk i landsbyer og landområder, har landbruget sidenhen gennemgået en dramatisk transformation mod enorme industrialiserede brug - kun i en lille grad udfordret af en tiltrængt økologisk modbevægelse.

Det betyder, at det danske landbrug i dag er karakteriseret ved at være enorme animalske brug med høj mekanisering, få ansatte og til gengæld mange dyr på lidt plads (en voksen so skal f.eks blot have 0,65 m²). De mange dyr kræver enorme mængder foder, som primært kommer i form af korn (f.eks byg og hvede) samt importeret soja, der produceres med store mængder kunstgødning og pesticider.

Det betyder, at landbruget på grund af den høje mekanisering giver ganske få jobs og presser miljø, klima og natur til bristepunktet pga af den uholdbare mængde gylle, kunstgødning og pesticider, der blandt andet ender i vores vandmiljø som gift og uholdbare mængder kvælstof, samt påvirker vores klima med klimagasser, der bidrager til den globale opvarmning.

For borgerne på landet betyder det kun få jobmuligheder og et forurenat nærmiljø.

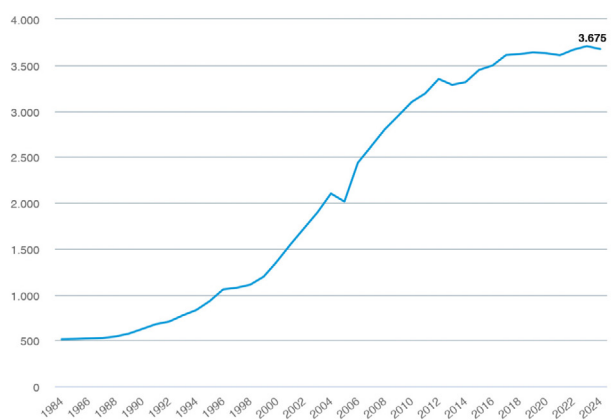
Ifølge Danmarks Statistik findes der lidt over 28.000 landbrug og gartnerier i Danmark, som blot giver lidt

over 71.000 arbejdspladser³³. Til sammenligning bor der lidt under 700.000 af danskerne i landdistrikter og yderligere knap 700.000 i byer med under 2.000 indbyggere.

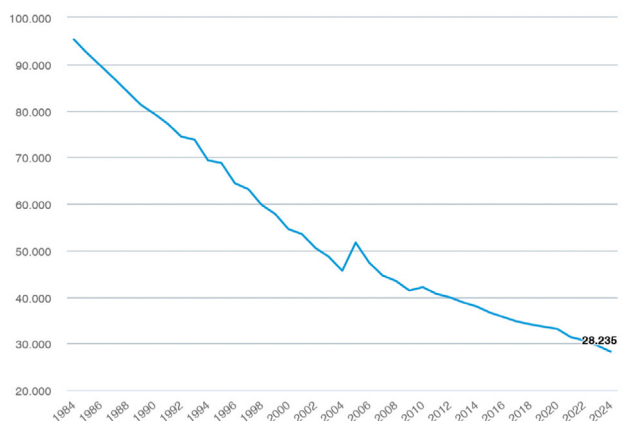
Det er selvfølgelig langt fra alle borger i disse områder, som er en del af arbejdsstyrken, men det giver et billede af, at landbruget langt fra beskæftiger det antal mennesker i landdistrikterne, som det tidligere gjorde.

Og det er som sagt ikke fordi at det er små bedrifter, der karakteriserer dansk landbrug - tværtimod - som nedenstående tabeller viser³⁴:

Antal bedrifter med mindst 200 ha

Antal bedrifter

Udviklingen viser klart en bevægelse mod færre og større brug. Landbrug der i dag er så mekaniseret, at de behøver meget få medarbejdere. Nogle husker måske klippet fra DR's "Det store svinerige", hvor en svinebonde bliver spurgt, hvor meget personale, der skal bruges til at holde hans 10.000 svin - hvortil han svarer: "Jeg har Stine på 30 timer"³⁵.

Som man måske kan forestille sig, er dyrefabrikkerne ikke de bedste arbejdspladser - hvorfor landbruget i langt højere grad end andre erhverv er

karakteriseret ved en høj andel udenlandske ansatte (omkring en tredjedel)³⁶. I svineproduktionen er det tal omkring halvdelen, hvoraf flest er fra Ukraine og Rumænien³⁷.

I vores samarbejde med Landsforeningen mod svinefabrikker har vi besøgt flere naboer til de storindustrielle animalske brug. De beskriver alle sammen store gener, såsom konstant luft- og støjforurening, ødelagte fundamenter pga tung transport, voldsom algevækst på deres boliger, fald i boligpriser og chikane fra den lokale "svinebaron" og hans støtter, når man lufter sin utilfredshed. Greenpeace-dokumentaren "Nabo til en svinefabrik" giver et godt indblik i de daglige omkostninger for borgerne ved at landbruget er blevet til industri³⁸.

Dem vi har talt med, beskriver hvordan ejendomme rundt om de enorme svinebedrifter rasler ned i værdi, for efterfølgende at blive opkøbt af den store svinebonde - som så lejer dem ud til udenlandske sæsonarbejdere.

Men udviklingen mod mekanisering har været alt for ekstrem, og den kraftigt øgede forurening har været selve forudsætningen for, at det kunne lade sig gøre. Der er med andre ord taget et gigantisk lån på fremtidige generationers vegne. Et lån, der nu skal betales tilbage med lige så store renter.

Så effektivt det konventionelle landbrug er i forhold til antallet af arbejdstimer, lige så ineffektivt er det til at forvalte klodens ressourcer.

Vi skal med andre ord finde en bedre balance. En balance hvor udstyr og maskiner selvfølgelig skal understøtte jordbrugernes arbejde og lette presset på deres kroppe, men hvor der er flere borgere, som har deres dagligdag på et jordbrug.

Jordbrug hvor vi kan være stolte af at producere sunde fødevarer og samtidig genopbygge naturressourcernet.

Bedrifter og svin fordelt efter størrelse

Størrelse	2012		2022	
	Bedrifter	Antal svin ¹	Bedrifter	Antal svin ¹
I alt	4 181	12 330 879	2 399	12 373 343
1-499 svin	1 009	100 276	420	48 526
500-999 svin	443	333 347	142	109 270
1.000-2.999 svin	1 214	2 349 782	584	1 124 801
3.000-4.999 svin	714	2 803 952	348	1 359 861
5.000-9.999 svin	630	4 314 637	557	3 877 071
10.000 svin og derover	170	2 428 885	348	5 853 814

¹Bestand af svin på tællingsdagen, som er omkring 1. juni.
Kilde: www.statistikbanken.dk/hdyr2

Støtter man op om det industrielle landbrug, støtter man altså op om landområdernes økonomiske og miljømæssige nedtur. En overgang til agroøkologiske metoder ville betyde flere og mindre brug samt langt flere arbejdspladser, da der slet ikke er den samme mekanisering.

Ud fra traditionelle økonomiske dogmer er det selvfølgelig positivt med mekaniseringen og den medførte effektivisering af landbruget. Mere arbejde kan laves med færre hænder. Og i en vis grad er det udviklingen i alle samfund, at færre hænder i landbruget betyder, at der frigøres arbejdskraft til nye produktions- og serviceerhverv, som samfundet har brug for.

Noget sødt og en lille gibbernakker til at skylle efter med

Det konventionelles landbrugs marginale bidrag til den danske økonomi er både godt og skidt:

Skidt, fordi det føles ret meningsløst. Hvorfor har den mest svinende sektor det mindste bidrag til samfundsøkonomien? Hvorfor har det politiske system ladet det komme hertil?

Det kan føles meget desillusionerende og får en til at stille spørgsmål af dybt skeptisk karakter, om måden vores samfundsøkonomi forvaltes på.

Men på en måde er det gode nyheder. For vi har så lidt at miste og så uendeligt meget at vinde. Det stiller den enkelte miljøaktivist stærkt i debatten - evidensen er simpelthen i en enorm grad på vores side.

Vi behøver kun i en lille grad at skulle anskueliggøre, hvordan samfundet overordnet kommer sig over de økonomiske tab, en reel omstilling af landbruget vil medføre.

I stedet kan vi tale om det helt grundlæggende spørgsmål: Hvad skal vi med landbruget?

Hvis ikke det kan blive en indbringende forretning, hvad er så dets rolle?

Her har vi langt flere kvalificerede svar end magthaverne, som vi har brugt årtier på at udvikle, mens de stort set kun har tænkt i vækst.

Vi har forbindelser til folk, som er levende beviser på en anden retning, hvad end det er dygtige unge folk fra den regenerative jordbrugsskole, økosamfund med fritidslandbrug, fødevarerfællesskaber i byerne eller noget helt fjerde.

Selvfølgelig har vi også udfordringer, måske mest af alt spørgsmålet om, hvordan vi finder alle de hænder, vi ved at landbruget kommer til at mangle, når det kommer ud af den industrielle dødsspiral.

Men det er vand ved siden af det, som Landbrug & Fødevarer og deres politiske allierede skal svare på.

Så gå ud i debatten med en stor offensiv selvtillid, kære miljøaktivist.

Historien er på din side - og vi har en verden at vinde!

- ¹ Tal hentet fra Verdensbanken d. 19/09/2025: https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.ARBL.ZS?most_recent_value_desc=true
- ² Danmarks Naturfredningsforening 2025: <https://www.dn.dk/om-os/publikationer/sadan-ligger-landet/>
- ³ Danmarks Naturfredningsforening 2025: <https://www.dn.dk/nyheder/ny-undersogelse-ingen-danske-fjorde-i-god-okologisk-tilstand/>
- ⁴ Miljøministeriet 2023: <https://mim.dk/media/lb3ltoyb/faktaark-vp3-kystvande-juni.pdf>
- ⁵ Ekspertgruppen for en grøn skattereform (2024) - <https://skm.dk/aktuelt/publikationer/rapporter/groen-skattereform-endelig-afrapportering>
- ⁶ Bruttoværditilvækst definition fra Danmarks Statistik: <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/statistikdokumentation/regionale-regnskaber/indhold>
- ⁷ <https://gad.dk/dansk-landbrug>
- ⁸ <https://landbrugsavisen.dk/10-tal-der-guider-dig-igen-nem-danish-crowns-transformation-og-muligheder>
- ⁹ Oversigt over udviklingen i CAP'en som del af EU's samlede budget hentet fra Europa-kommissionens hjemmeside d. 19/09/2025: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/financing/cap-expenditure_en
- ¹⁰ <https://nyheder.tv2.dk/live/politik/2024-01-23-mette-f-kan-ved-gud-ikke-forsvare-asyll-til-etbenet-pirat/vi-har-det-princip-at-forureneren-betaler-siger-mette-frederiksen?entry=e84e7799-bbff-4b9c-bdf2-aa129a922330>
- ¹¹ <https://kraka.dk/wp-content/uploads/Statsstoette-i-den-groenne-trepartsaftale.pdf>
- ¹² <https://www.altinget.dk/foedevarer/artikel/nye-tal-det-offentlige-skyder-fire-gange-saa-mange-millioner-i-reklamer-for-koed-og-maelk-som-paa-at-fremme-plantemad>
- ¹³ <https://plantefonden.dk/hvad-har-vi-stoettet/tilsagnskatalog>
- ¹⁴ Mazzucato, Mariana - The Entrepreneurial State (2012)
- ¹⁵ <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2021-03-03-dansk-vaccinefabrik-blev-solgt-for-en-slik-kunne-den-have-hjulpet-os-nu>
- ¹⁶ <https://www.dn.dk/om-os/publikationer/sadan-ligger-landet/>
- ¹⁷ https://fvm.dk/Media/638481696155213837/IFRO_Commissioned_Work_2024_06.pdf
- ¹⁸ <https://www.dr.dk/nyheder/viden/klima/sydeuropa-bli-ver-toerrere-og-varmere-oerkenen-er-paa-vej>
- ¹⁹ https://klimaraadet.dk/sites/default/files/node/field_files/Danmarks%20klimam%C3%A5l%20i%202050.pdf (Side 77)
- ²⁰ <https://www.altinget.dk/foedevarer/artikel/det-danske-landbrug-er-et-problem-for-den-globale-foedevarer-sikkerhed>
- ²¹ <https://danwatch.dk/hele-miljoeet-og-verdens-klima-er-i-fare-sydamerikanske-skove-ryddes-for-at-fodre-danske-dyr>
- ²¹ Pressemeddelelse fra Landbrug og fødevarer (24/06/2024): <https://lf.dk/aktuelt/nyheder/2024/historisk-aftale-med-markante-aftryk-fra-landbruget/>
- ²³ Ekspertgruppen for en grøn skattereform (2024) <https://skm.dk/aktuelt/publikationer/rapporter/groen-skattereform-endelig-afrapportering>
- ²⁴ <https://www.danskindustri.dk/politik-og-analyser/dis-politiske-udspil/gront-foregangsland/>
- ²⁵ <https://www.information.dk/debat/2022/10/dan-joergensen-hele-verden-kalder-danmark-groent-foregangsland-fordi>
- ²⁶ <https://www.dr.dk/nyheder/politik/klimaministeren-holder-fast-i-co2-teknologi-naa-klimamaal-eksperter-tvivler>
- ²⁷ <https://overshoot.footprintnetwork.org/newsroom/country-overshoot-days/>
- ²⁸ <https://www.information.dk/indland/2022/10/faktatjek-belaeg-paastand-dansk-landbrug-saerligt-klimaefektivt>
- ²⁹ <https://landbrugsavisen.dk/effektivitet-sender-dansk-landbrug-i-top-i-ny-klimarapport>

³⁰ <https://www.information.dk/indland/2022/10/faktatjek-belaeg-paastand-dansk-landbrug-saerligt-klimaeffektivt>

³¹ https://pure.au.dk/ws/files/230075333/LCA_Rapport_del2_1701_2022.pdf

³² Ricciardi et. al (2018) i Klima- og Omstillingsrådet (2024). Hvad skal vi med landbruget? Danske landbrugsvisninger i en global krisetid.

³³ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervsliv/landbrug-gartneri-og-skovbrug/bedrifter-og-arbejds-kraft-i-landbrug-og-gartneri>

³⁴ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervsliv/landbrug-gartneri-og-skovbrug/bedrifter-og-arbejds-kraft-i-landbrug-og-gartneri>

³⁵ DR's Det store svinerige (36 min. inde i filmen) <https://www.youtube.com/watch?v=tjvlsVU5Uis>

³⁶ <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Analyser/visanalyse?cid=54720>

³⁷ <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Analyser/48223-halvdelen-af-de-ansatte-i-dansk-svineproduktion-i-2020-er-udlaendinge-flest-fra-ukraine>

³⁸ https://www.youtube.com/results?search_query=na-bo+til+en+svinefabrik

Er dansk landbrug en god forretning?

-EU's landbrugsstøtte, sejlivede myter og godt nyt for miljøaktivister

Tekst: Emil Weis Brix
Korrektur: Stig Melgaard
Layout: Frederikke Becher

NOAH Friends of the Earth Denmark
Sekretariatet
Stuðiestræde 24
1455 København K
Telefon: 35 36 12 12
Mail: noah@noah.dk

Hjemmeside: www.noah.dk
Facebook: www.facebook.com/miljoretfaerdighed
Instagram: https://www.instagram.com/noah_friends_of_the_earth

Finansieret med tilskud fra Europa-Nævnet.
Indholdet er alene tilskudmodtagers.

